

COMPONENTELE NATURALE ALE TERITORIULUI CU POPULAȚIE ROMÂNEASCĂ DIN MARAMUREȘUL DE NORD

Vasile-Constantin Țiplea*, Nicolaie Hodor**

Abstract: *The natural components of the territory with a Romanian Population in Northern Maramures, an old Romanian region, located in center of Europe, part of the "Land of Maramures", is today part of Ukraine, the Transcarpathian Region. The number of Romanian inhabitants in the region has gradually decreased over time, the Romanian ethnic majority remaining only in an area on the Apșița Valley and in the surroundings, Teceu and Rahău districts. The natural components of the territory are favorable for the population to live. The relief, having generally the appearance of a hilly plateau, with wide valleys, favored the formation of large villages, and on the gentle peaks, of hamlets with households scattered among forests, hayfields and orchards. The relatively mild climate, moderate temperate, rich hydrographic network, good quality water, vegetation, fauna and soils proper for extensive agriculture, have created a territorial ensemble and a relatively favorable environment for the population and development of society. Despite all the vicissitudes of history, the region remains an important source of Romanian civilization, culture and tradition.*

* Doctorand, Universitatea din Oradea; e-mail: vasiletiplea@yahoo.com

** Lector univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca; e-mail: nicolaie.hodor@ubbcluj.ro

Keywords: Maramureș Land, territorial components, Transcarpathia, focus of civilization, culture, tradition

I. Introducere

Românii din Maramureșul de Nord populează un teritoriu situat în bazinul hidrografic al Tisei, raioanele Teceu și Rahău, Regiunea Transcarpatia, Ucraina (fig. 1). Matematic, teritoriul lor se află aproape de centrul geografic al Europei, situat pe Tisa la Trebușeni, azi Dilove (fig. 2). Ei au rezistat în timp, deși peste vetrele pe care le-au stăpânit de milenii, au trecut valuri de populații migratoare.

Fig. 1: Obeliscul ce marchează Centrul Geografic al Europei

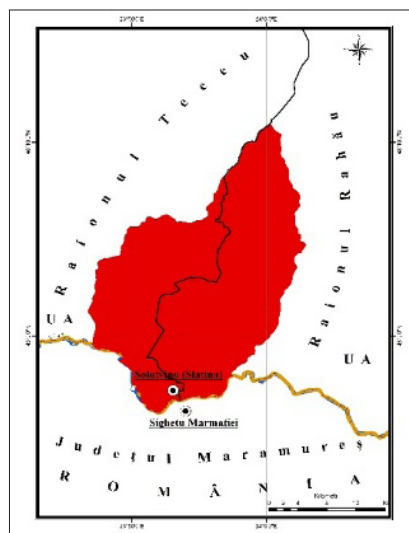

Fig. 2: Localizarea arealului cu populație românească

Maramureșul voievodal reprezintă o veche „țară românească” a cărei tradiție istorică, etnografică, politică și militară a influențat în mare parte constituirea și dezvoltarea statului român. „Țara Maramureșului” a fost o regiune unitară până la sfârșitul Primului Război Mondial. După aceea, prin nepăsarea unor politicieni, dictaturile și războaiele i-au modificat hotarele și astăzi se prezintă ca un teritoriu divizat de granița de pe Râul Tisa, ce se află în componența a două țări, România și Ucraina. Populația de etnie română a fost răspândită pe întreaga suprafață a regiunii. Ponderea ei a scăzut în timp, datorită așezării slavilor, ungurilor, nemților, evreilor etc. În prezent, concentrarea cea mai mare a populației românești se află în câteva localități de pe Valea Apșița și din

împrejurimi (fig. 3). Românii mai pot fi întâlniți și în alte raioane vecine (Hust, Vinogradov, Beregovo, Mijghiria, Volovăț, Irșava, Perecin etc.).

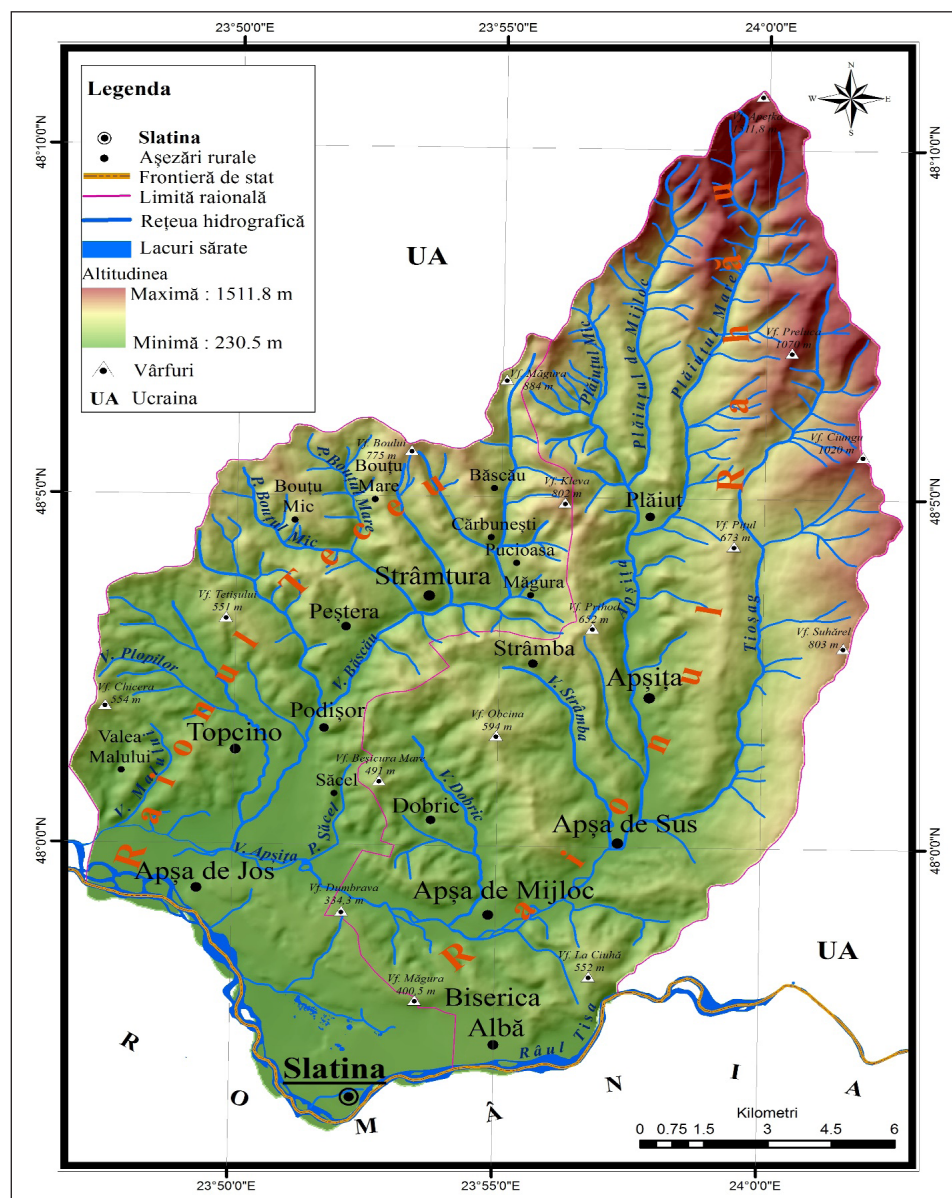

Fig. 3: Valea Apșiței și împrejurimile. Harta generală

Prezența românilor din vremuri străvechi în regiune este demonstrată de existența unor situri arheologice și documente scrise (Mihalyi de Apșa I., 1900¹; Filipașcu Al., 1940²; Popa R., 1997³; Boar N., 2005⁴; Botoș I., 2006⁵).

După dezmembrarea Maramureșului, la finele Primului Război Mondial, dar mai ales după cel de-al doilea, viața românilor de pe aceste meleaguri a fost grea din multe puncte de vedere, mai cu seamă în ceea ce privește libertatea de circulație, drepturile civile și utilizarea limbii materne, atât în școli, cât și în relațiile cu autoritățile. Trăind mereu în aceeași reședință, mulți dintre ei au fost pe rând cetățeni ai diferitelor formațiuni politice (Hodor N., 2018, p. 192⁶): imperii (Austro-Ungaria), țări mai mici sau mai mari (Ceho-Slovacia, Ungaria, România, URSS, Ucraina), chiar și state efemere (Ucraina Subcarpatică) etc. Localitățile lor au fost ocupate în numeroase rânduri de armate imperiale, iar în regiune și în apropierea ei s-au dat lupte grele în marile războaie mondiale.

Totuși, ei au rămas pe loc, însumând astăzi, conform estimărilor făcute de asociațiile românești, peste 50 de mii de persoane (dacă sunt incluși și cei numiți volohi, risipiți prin diferite raioane), care vorbesc o limbă română foarte apropiată de cea de la sud de Tisa, caracterizată prin slaba reprezentare a neologismelor de origine franceză și engleză și impregnată cu anumite influențe slave. Arealul locuit majoritar de români se află la poalele Munților Svidovăț și se prezintă sub forma unui podiș deluros fragmentat de râuri, ce scade altitudinal spre terasele și lunca Tisei. Cel mai înalt vârf montan este Apețka (1511,8 m), însă românii din zonă și-au păscut oile și pe crestele munților mai mari din vecinătate, aflați din vechime în proprietatea strămoșilor lor, munți care poartă și astăzi nume românești: Curtiasca, Turbat, Troiasca, Apșineț, Dolheasca, Hereasca, Stogul, Urda, Flantus, Muncel, Oprița, Gruitul Roșu, Curpenu, Ciungu, dar și pe dealuri: Măgura, Chicera, Beșicura, Preluca, Pițu, Obcina, Vârfu Boului etc. (Boar N., 2005, p. 160⁷; Țiplea V., Hodor N., 2020, p. 1⁸). În ultimele decenii, mulți dintre locuitori au luat calea Federației

¹ I. Mihalyi de Apșa, *Diplome maramureșene din sec. al XIV-XV*, Cluj-Napoca, Edit. Dragoș-Vodă, 2002.

² Al. Filipașcu, *Istoria Maramureșului*, București, Edit. Universul, 1940.

³ R. Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, Edit. Enciclopedică, 1997.

⁴ N. Boar, *Regiunea transfrontalieră româno-ucraineană a Maramureșului*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005.

⁵ I. Botoș, *La Nord de Tisa în „România Mică”*, Cluj-Napoca, Edit. Societății Culturale Pro Maramureș, 2006.

⁶ N. Hodor, *Gânduri, propuneri și îndemnuri la Centenarul Marii Uniri a Românilor. Privire specială asupra Maramureșului, Bucovinei și Basarabiei*, în vol. *Contribuții maramureșene la înfăptuirea Marii Uniri*, *Lucrările Simpozionului „Veghetori la Obârșii”*, Ediția a II-a, Dragomirești, 13-14 aprilie, Academia Română, Centrul de Cercetări Teologico-Filosofice al Obiceiurilor Românești din Maramureș, Florești-Cluj, Edit. Limes, 2018, p. 192.

⁷ N. Boar, *op. cit.*, p. 160;

⁸ V. Țiplea, N. Hodor, *Valea Apșitei și împrejurimile. Potențial turistic antropoc*, manuscris, 2020.

Ruse, prestând diferite munci pentru a-și întreține familiile, căutând un trai mai bun, iar mai recent s-au îndreptat și spre Uniunea Europeană.

II. Componentele naturale ale teritoriului

Relieful

Fig. 4: Cuestă în Vârful Beșicura Mare

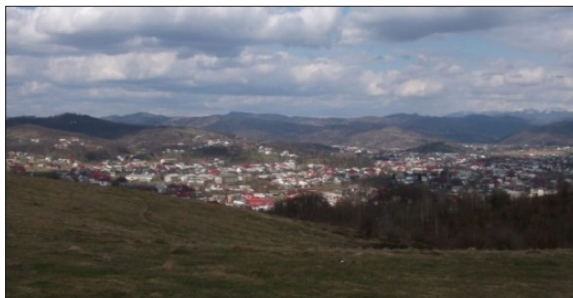

Fig. 5: Podișul Apșelor

Relieful regiunii, modelat în general în gresii, conglomerate, calcare, dacite, tufuri, marne, argile, breccia sării, nisipuri, coboară altitudinal de la nivelul munților cu creste și vârfuri sculptate în climat glaciatic (situat la nord de arealul locuit de români) și periglaciatic, spre cel al măgurilor, dumbrăvilor, teraselor și luncilor. Culmile montane și deluroase dezvoltate pe roci mai dure (gresii, conglomerate, calcare etc.), prezintă numeroase puncte de belvedere (Apeșka – 1511,8 m; Măgura – 500 m; Beșicura Mare – 491 m; Prihod – 652 m; Tetișul – 551 m etc.) de pe care pot fi admirați munții înconjurători și întreaga depresiune (Hodor, N., Țiplea, V., 2019, p. 1⁹). Dealurile prelungi care coboară din crestele montane, alcătuiesc Podișul Apșelor, cu altitudini maxime ce scad spre sud de la 1000 m spre 400 de m (fig. 4) și chiar mai jos (334,3 m în Vf. Dumbrava).

Pe Apșița și Bascău, în sectoarele mai largi ale văilor, s-au dezvoltat principalele așezări, remarcându-se prin mărimea lor Apșele și Strâmtura. Numeroase cueste prezintă fronturi înclinate sub formă de abrupturi, cu fața spre munte. Relieful monoclinal cel mai bine reprezentat este evident, însă, în vârfurile Beșicura Mare și Beșicura Mică (fig. 5).

Prezența conglomeratelor pe culmi a determinat apariția unor formațiuni spectaculoase țuguiate și cu laturi foarte abrupte, cum sunt cele din Prihoz, din cele două Beșicuri și de la Bouțu Mic (Pietrele lui Șelever, Pietrele lui Zmicală etc.). Existența cuvetelor (fig. 6), cu lacuri antroposaline, cu apă

⁹ N. Hodor, V. Țiplea, *Potențialul turistic al reliefului de pe Valea Apșiței*, manuscris, 2019.

Fig. 6: Depresiunea de la Ocna Slatinei și Lacul Zătoane

sărată, de la Slatina a creat posibilitatea apariției stațiunii cu numeroase plaje, bazine și construcții asociate de tip hoteluri, restaurante, campinguri etc. (Hodor, N., Țiplea, V., 2019, p. 3¹⁰). Văile Tisei, Apșiței, Băscăului și cele ale afluenților acestora prezintă atracții spectaculoase, unele cu defilee (Băscăul, Plăiușurile, pe cursurile superioare), altele cu trepte de relief, în care râurile formează cascade (Cascada lui Huc de la Cărbunești etc). Pe văile Tisei, Apșiței, Băscăului, Dobricului și Tetișului, terasele au cunoscut o dezvoltare mare. Cele inferioare ale Tisei de la Slatina și ale Apșiței de la Apșa de Jos și Apșa de Mijloc au creat condiții bune pentru locuire. Bisericile de lemn din aceste localități au fost construite pe resturi de terase și pe foste popine. La confluența Tisei cu Apșița, Culmea Dumbrava este terasată până la nivelul superior (Hodor N., Țiplea V., 2020, p. 1¹¹). Luncile sunt bine dezvoltate, mai ales pe Tisa și pe Apșița.

Clima

Clima regiunii locuite în majoritate de populație românească, de la nord de Tisa este temperat-continentală moderată, influențată de specificul orografic al Carpaților în nord și al culoarului Tisei din sud. Masele de aer au o circulație generală din nord și nord-vest și determină temperaturi medii multianuale relativ moderate, uneori cu răciri semnificative (fig. 7). Dinamica acestora poate fi urmărită prin valorile înregistrate la stațiile meteorologice din

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

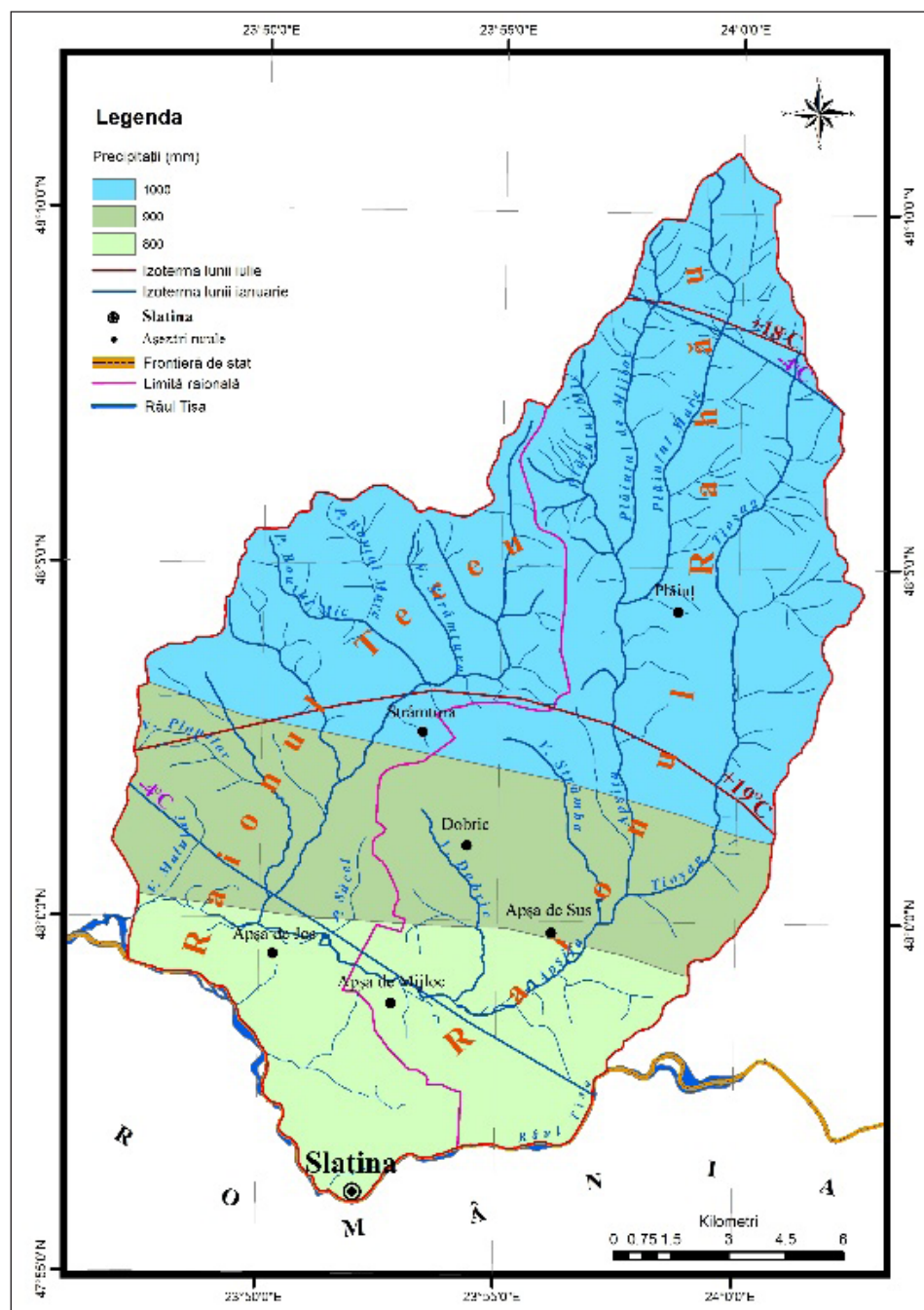

Fig. 7: Harta climatică a arealului locuit de români la nord de Tisa (după Atlasul Regiunii Transcarpatia, 1991).

vecinătate: 8,8 °C la stația Hust (164 m altitudine); 8,5 °C la Sighetu Marmăției (272 m) și mai scăzute în sectorul montan: 6,1 °C la Iasinia (645 m), 5,7 °C la stația Ruska Mokra (589 m), (Boar, N., 2005, p. 110¹²). Este vorba despre localitățile Frasin și Mocrea Rusă. Valorile extreme ale temperaturilor sunt încadrate între +48 °C și -33 °C, ambele fiind înregistrate la stația meteorologică de la Hust. La stația Sighetu Marmăției cea mai mare valoare a temperaturilor pozitive a fost de +37,1 °C în luna iulie 2012 (Dima Viorica et al., 2016¹³), iar minima extremă de -32,2 °C (17 ianuarie 1964). Pentru sectorul mai coborât altitudinal din lunca Tisei este înregistrată o perioadă suficient de lungă fără temperaturi sub 0 °C, între 21 aprilie și 11 octombrie (Boar, N., 2005, p. 111¹⁴), fapt ce permite dezvoltarea pomilor fructiferi și izolat a viței de vie ce se cultivă insular în perimetrul gospodăriilor locuitorilor.

Caracteristicile precipitațiilor atmosferice. Complexitatea reliefului se răsfrânge și asupra manifestărilor atmosferice, așa încât, de-a lungul unui an, cantitățile de precipitații variază de la aproximativ 600 mm în sectoarele joase, până la peste 1200 mm în cele montane. Datele pluviometrice medii sunt prelucrate de pe întreg cuprinsul Transcarpatiei prin cele 10 stații meteorologice, respectiv de la Ujgorod, Bereznâi, Bereg, Plai, Hust, Mijghiria, Rahiv (Rahău), Vorohta, Studenii și Hovârla. Lipsa stațiilor meteorologice din cuprinsul localităților cu populație majoritar românească ne obligă să aproximăm prin interpolare caracteristicile generale ale precipitațiilor. Pentru sectorul de lângă Tisa, valorile sunt foarte apropiate de cele de la Sighetu Marmăției (fig. 8).

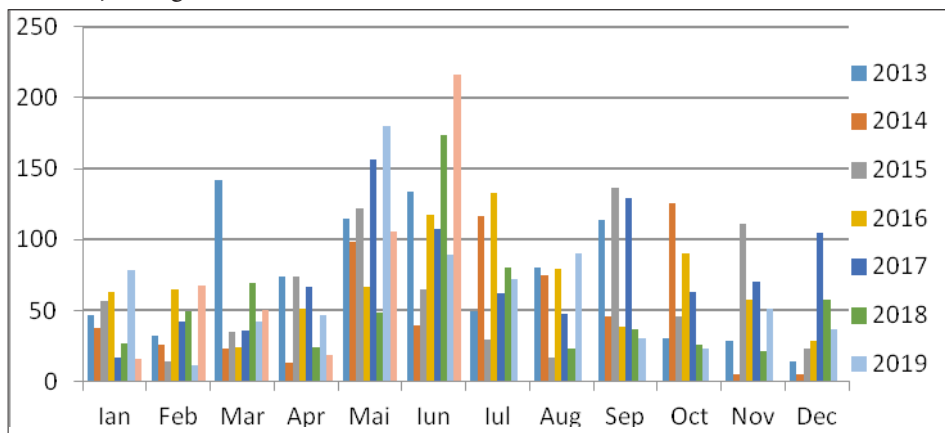

Fig. 8: Cantitatea lunară de precipitații la Stația Hidrologică Sighetu Marmăției (Sursa: ABAST – SGA, Baia Mare)

¹² N. Boar N., *op. cit.*, p. 110;

¹³ Viorica Dima et. al., *Valuri de căldură în România*, București, Edit. Printech, 2016.

¹⁴ N. Boar, *op. cit.*, p. 111.

Vânturile au un caracter în general moderat, cu viteze mai mari pe culmile montane. Partea înaltă este caracterizată de perioade lungi de iarnă, astfel că între lunile decembrie și aprilie se înregistrează cantități însemnate de precipitații, mai ales solide, ce depășesc frecvent 500 mm. Principalele direcții dominante ale vânturilor diferă în funcție de configurația reliefului (fig. 9). Situația elementelor climatice este sintetizată în figura 7.

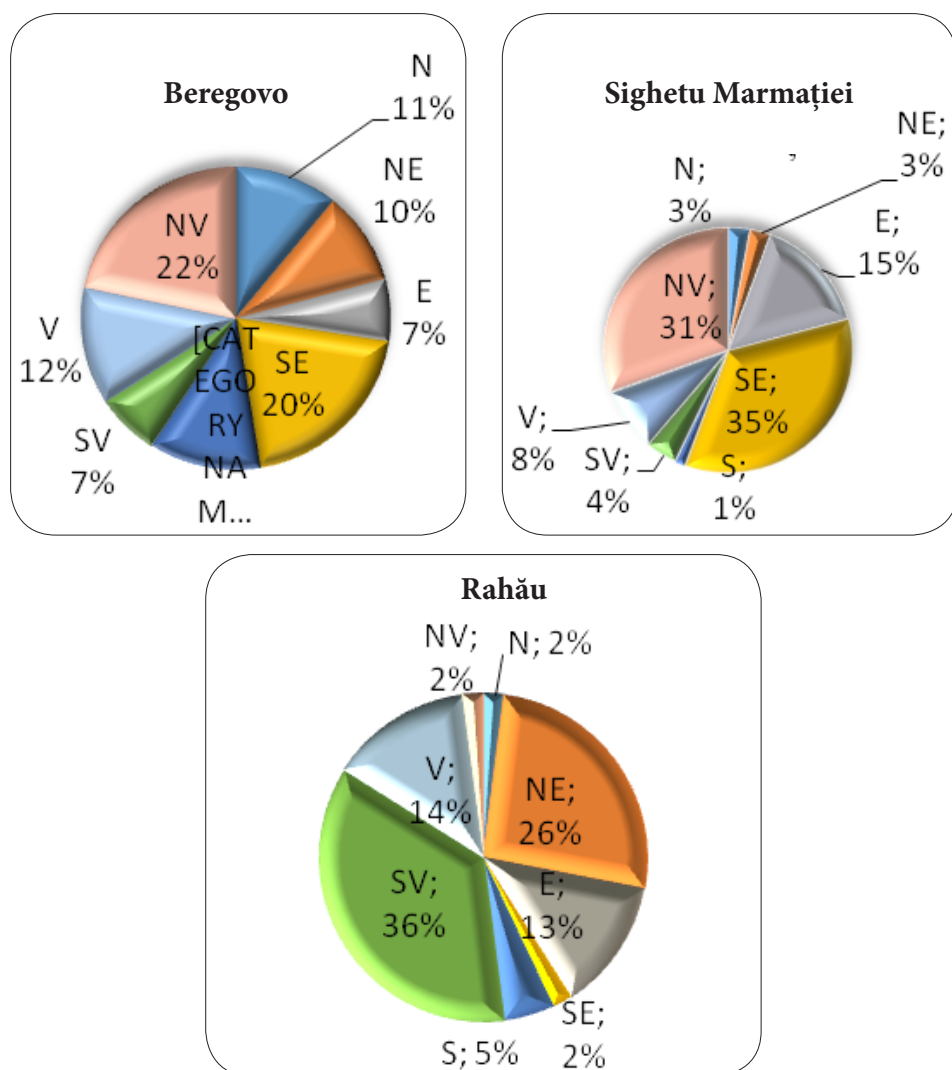

Fig. 9: Diagramele ponderii frecvenței vântului

Apele

Râurile din spațiul studiat sunt tributare colectorului principal, Tisa (fig. 10). Rolul său teritorial, administrativ și politic este amplificat datorită însușirii de graniță între Ucraina și România. Tisa, cunoscută din vechime (*Tissus* în latină sau *Pathissus* în greaca veche, după Pliniu cel Bătrân în *Naturalis Historia*), se compune din Tisa Neagră și Tisa Albă, ce își au obârșiile în principalele masive montane carpatice ale Svidovățului și Cernahorei. Tisa, afluent important al Dunării, este comparabilă ca și dimensiuni cu Prutul (966, respectiv 967 km). Debitul Tisei la Slatina este de 78 m³/s (Boar N., 2005¹⁵).

După Râul Tisa, **Apșița** este colectorul principal din localitățile românești ale Maramureșului din Ucraina, adunând peste 80% din apele curgătoare ale regiunii.

Apșița are ca afluent principal Băscăul și alții mai mici: Tioșagul, Plăiuțul, Strâmba, Dobricul, Săcelul, Valea Plopilor și Valea Malului.

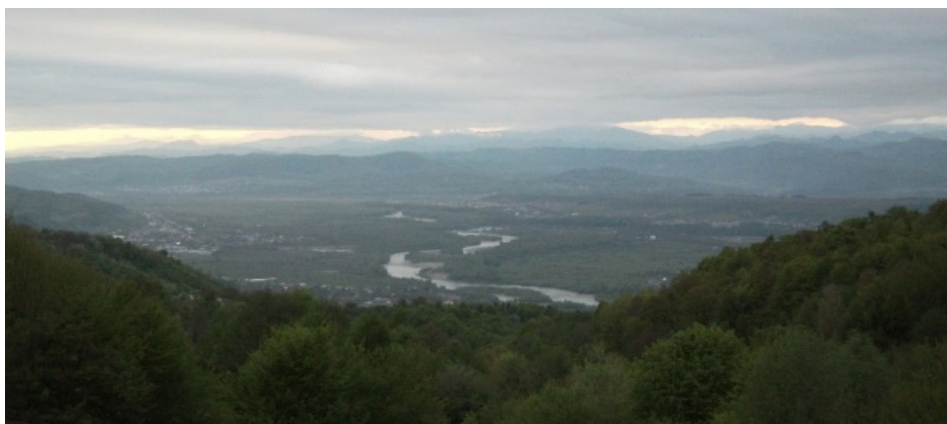

Fig. 10: Valea Tisei

Izvoarele se remarcă prin ape potabile de bună calitate, uneori mineralizate și carbogazificate (izvoarele minerale de la Apșița și de la Strâmba). Ele reprezintă interfața apelor subterane și a pâraielor care se formează la suprafață. Sunt prezente și izvoare sărate, acolo unde subsolul este bogat în rocă saliferă. Resursele subterane de apă dulce se găsesc mai cu seamă în munte și în depozitele fluviale din lunci, terase, conuri aluviale etc. Acestea sunt exploatate mai mult pentru asigurarea cu apă potabilă în gospodăriile populației.

Lacurile din arealul studiat fac parte, în general, din categoria celor antropice, rezultate în urma prăbușirii minelor de sare din zona localităților

Slatina (Solotvino). Există și câteva lacuri cu apă dulce sau iodată, dar acestea au suprafețe mici și sunt puține la număr, situate tot în apropiere de Slatina. Prin urmare, lacurile reprezintă o sursă turistică importantă datorită originii și specificului lor.

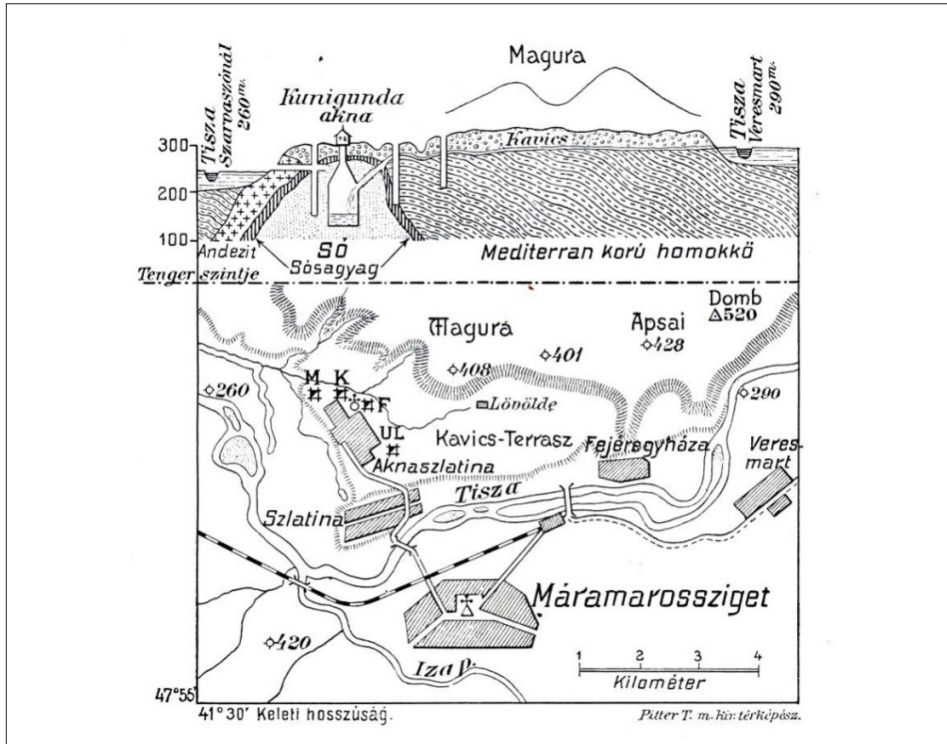

Fig. 11: Profilul depozitului de sare din Solotvino (Slatina), schiță de Pitte T. (Móga, J., 2015)

Sâmburele de sare prezent în zona Slatinei face parte din marile depozite salifere ce se întind din partea estică a Hustului, până aproape de Bocicioiu Mare pe teritoriul ucrainean, și se continuă până la Coștiui și Ocna Șugatag în Depresiunea Maramureșului, la sud de Tisa.

Exploatarea sării la Slatina a început încă din perioada Epocii Bronzului și a continuat mult timp după aceea. În unele galerii, s-au găsit vechi monede romane, atestând legăturile dacilor liberi cu imperiul. Extragerea sării a luat amploare la începutul sec. al XVII-lea, în perioada Imperiului Habsburgic, când cererea a crescut tot mai mult. Încă din acea perioadă au fost făcute unele măsurători și s-a ajuns la concluzia că depozitul de sare ar avea dimensiuni de aproximativ 2400 m lungime, 1300 m lățime și circa 600 m grosime, după cum reiese dintr-o schiță aparținând unui cartograf imperial, T. Pitte

(Móga, J., 2015¹⁶) (fig. 11). Mineritul sării la nivel industrial a început la sfârșitul sec. XVIII, odată cu deschiderea minei *Krisztina* (Móga, J., 2015¹⁷). Nevoile tot mai crescânde de sare au impus o sporire a activității miniere, astfel că la Slatina au fost deschise 10 mine de sare, până aproape de zilele noastre (fig. 12).

Fig. 12: Lac sărat din sectorul estic

Fig. 13: Lacurile și minele de sare din Slatina

Sucesiunea deschiderii minelor de sare după E. Schmidt (1941)¹⁸ și K. Rethy (2010)¹⁹ a fost următoarea: 1. *Mina Krisztina* (1778–1779); 2. *Mina Albert* (1781–1788); 3. *Mina Kunigunda* (s-a surpat între 1789–1906); 4. Între anii 1789–1790, *Mina Miklós* a fuzionat cu mina *Kunigunda*; 5. *Mina József* a fost folosită ca mină de rezervă din 1804; 6. *Mina Lajos* (1804–1809); 7. *Mina Ferenc* (1808–1945); 8. *Noua mină, Louis/Lajos* 1886–2010; s-a prăbușit în urma infiltrațiilor de apă; 9. *Mina nr. 9* (1975–2010) s-a prăbușit în urma infiltrațiilor de apă (aici, în 1976, s-a amenajat un sanatoriu pentru tratarea astmului și unul de alergologie); 10. *Construcția minei nr. 10* a fost începută încă din perioada sovietică, dar aceasta nu a fost dată în exploatare niciodată.

Din păcate, nicio mină nu mai este funcțională azi, datorită distrugerilor ireversibile, suferite în mare parte din cauza infiltrărilor necontrolate de apă de la suprafață, a surpărilor sau a gestionării ineficiente a activităților de extracție (fig. 13).

¹⁶ J. Móga, et al., *Az Aknaszlatinai-sókarszt felszínalkatani vizsgálata*, Szombathely, Karsztfejlődés XX, 2015, p. 185–213;

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ E. R. Schmidt, *A magyar só geológiája, bányászata és nemzetgazdasági jelentősége*, Budapest, A Mérnöki Továbbképző Intézet 1941. évi tanfolyamainak anyaga, 11. füzet, 1941, p. 17.

¹⁹ K. Réthy, *Bányászattörténeti Közlemények* IX. 5. évf., 1., szám, Rudabánya, 2010, p. 42–48.

Fig. 14: Lacul Kunigunda

În anul 2010, s-au închis ultimele două mine de sare (Mina nr. 9 și Mina Louis/Lajos), închideri care au avut drept cauză infiltrațiile de apă de suprafață.

În urma analizelor efectuate de cercetători asupra depozitelor saline, s-a constatat că dizolvarea sării depinde de gradul de solidificare a rocii, coeficientul de solubilitate, suprafața de contact a solventului respectiv a apei, de timpul cât sarea este expusă la intemperii. Dizolvarea are loc în condiții medii de temperatură și pH, când sarea (NaCl) precipită în ioni de Na și Cl (după Balogh, K., 1992²⁰, Ford, D., și Williams, P., 2007²¹).

Odată expusă sarea la mediul subaerian, climatul joacă un rol esențial prin temperatură și precipitații în modelarea atât a rocilor salifere cât și a reliefului adiacent, contribuind la formarea diverselor tipuri de relief (Maccaluso, 1996²², Warren, 2006²³, Gutierrez, 2014²⁴). Surpările succesive ale fostelor mine de sare au avut ca și consecință crearea de lacuri de diferite dimensiuni (fig. 14). Din cercetările efectuate de geologi, geomorfologi, hidrologi și alți specialiști, se apreciază că fenomenul nu a luat sfârșit, iar pericolele care amenință

²⁰ K. Balogh, *Szedimentológia II*, Akadémiai Kiadó Budapest, 1992, p. 356.

²¹ D. C. Ford, P. Williams, *Karst hydrogeology and geomorphology*, John Wiley and Sons. Chicester, 2007, p. 526 p;

²² T. Macaluso, U. Sauro, *The Karren In Evaporitic Rocks: A Proposal Of Classification*, I. J. Fornos, A. Gines (szerk.): *Karren Landforms*, Universitat de les Illes Balears, Palma de Mallorca, 1996, p. 277–293;

²³ J. K. Warren, *Evaporites: Sediments, Resources and Hydrocarbons*, Springer Berlin Heidelberg New York, 2006, p. 1035.

²⁴ F. Gutiérrez, M. Parise, J. Dewaele, H. Jourde, *A review on natural and human-induced geohazards and impacts in karst*, "Earth-Science Reviews", 138, 2014, p. 61–88.

practic întreaga comunitate a orașului Slatina nu se opresc, ba dimpotrivă, se accentuează tot mai mult. Autoritățile locale și centrale sunt conștiente de acest aspect, precum și de faptul că soluții concrete și fezabile nu sunt, și **chiar dacă ar fi, costurile sunt foarte mari**. Din numeroasele lacuri formate de-a lungul timpului, unele poartă denumiri după fostele exploatare miniere (Kunigunda, Albert, Ferenz, Jozef, Miklos), altele sunt mai noi (Zătoane). După cum se observă, acestea sunt nume de împărați, regi ori principii ai imperiului Austro-Ungar. Unii dintre ei au trecut pe la Slatina și au vizitat minele de sare cu diverse ocazii (fig. 14).

Importanța lacurilor saline se datorează valențelor turistice pe care acestea le au, ele fiind intens folosite în perioadele calde ale anului, în cea mai mare parte cu scop balnear și de agrement. Turiștii, care preferă Slatina pentru băi, provin din multe țări ale Europei Centrale și de Vest și mai ales din Rusia și Ucraina, pentru tratarea diverselor boli de piele, ale aparatului respirator, boli ale sistemului osos etc.

Importanța acumulărilor de apă dulce lor este redusă și nu prezintă un interes turistic substanțial.

Vegetația

Complexitatea reliefului și solului, resursele bogate de apă, au contribuit la dezvoltarea unei vegetații bogate și diverse.

Vegetația se încadrează tipologiei etajate ce o regăsim în mare parte a țărilor Europei Centrale, unde se poate delimita o dezvoltare a speciilor botanice de la nivelul de câmpie la cel superior alpin. La acestea se adaugă particularitățile regiunii, unde putem regăsi specii de plante din toate părțile Europei, inclusiv cele iubitoare de căldură specifice sudului continentului (Fodor, S. S., 1974²⁵), cum ar fi brândușa de toamnă (*Crocus banaticus*), lemnul câinesc (*Ligustrum vulgare*), irisul bărbos (*Iris germanica*), ghiocelul de baltă (*Leucojum aesticum*) etc.

Conform concluziilor trase de către botanistul maghiar R. Soó (1962²⁶), **vegetația zonelor joase** ale regiunii transcarpatice, unde se includ și cele aflate la vest de arealul locuit de români, este mai degrabă rezultatul influenței antropice, dat fiind faptul că în trecut oamenii au distrus pădurile existente, rezultând un peisaj de pășune, iar formațiunile arborescente din prezent sunt consecința implicării omului în natură. Totuși, pajiști naturale primare se regăsesc încă în zonele inundabile ale Tisei, mai precis în arealele din jurul orașului Slatina a culmii Dumbrava-Măgura (Bilyk, G. I., 1954²⁷).

²⁵ S. S. Fodor, *Flora of the Transcarpathians*, Lviv, State University Press, 1974.

²⁶ R. Soó, *Növényföldrajz*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1962.

²⁷ G. I. Bilyk, E. M. Bradis, F. O. Grin, *Osnovni zakonomirnosti rozpodilu roslynnosti. Roslynnist' Zakarpatt-s'koi oblasti URSR*, Kyiv, Vyd-vo AN URSR, 1954.

În părțile inferioare, până la aproximativ 400–600 m altitudine, găsim **etajul stejarului**, reprezentat prin specii de gorun (*Quercus petraea*), stejar (*Quercus robur*), carpen (*Carpinus betulus*), care se regăsesc în amestec cu alte specii de foioase ce se pretează mai mult unui climat cu precipitații medii, cum ar fi arțarul (*Acer platanoides*), mărul pădureț (*Malus sylvestris*), părul pădureț (*Pyrus pyraster*) etc. (Boar, N., 2005²⁸).

Etajul fagului este întâlnit la altitudini mai mari de 500 m. Aceasta este poate cea mai prezentă specie de arbori din jurul localităților românești. În unele sectoare forestiere, fagul se prezintă ca și specie monodominantă. În amestec cu alte specii de foioase, înspre sud și cu coniferele, în partea nordică spre versanții Muntelui Apețka, acesta crește pe suprafețe întinse. Speciile cele mai răspândite din etajul fagului în cuprinsul Podișului Apșelor sunt fagul (*Fagus Sylvatica*), carpenul (*Carpinus betulus*), aninul alb (*Alnus incana*), paltinul (*Acer pseudoplatanus*) ș.a.

Etajul coniferelor, mai puțin reprezentativ pentru regiune, îl regăsim mai mult insular pe versanții muntelui Apețka, în amestec cu specii ale etajului inferior al fâgetelor. Versanții estici, care sunt la adăpost de curenții de aer mai cald, găzduiesc păduri de molid (*Picea excelsa*), brad (*Abies alba*) și mai puțin de pin (*Pinus sylvestris*), care este de cele mai multe ori plantat. În urma defrișărilor au apărut pajiștile secundare, folosite pentru creșterea ovinelor și a bovinelor care sunt trimise la vârat în munte, tradiția creșterii animalelor păstrându-se bine și în prezent.

Etajul alpin este mai mult secundar, reprezentat printr-o vegetație bogată în specii de tufărișuri și plante erbacee precum afinul (*Vaccinium myrtillus* L.), merișorul (*Vaccinium vitis idaea* – L.), păiușul (*Festuca supina*).

Luncile râurilor conțin o varietate mare de specii vegetale iubitoare de apă și se pot întâlni începând de sub vârfurile montane până pe malul drept al Tisei la Biserica Albă, Slatina și în aval. Arbuștii și tufărișurile mai des întâlnite sunt răchita roșie (*Salix purpurea*), aninul negru (*Alnus glutinosa*), plopul (*Populus alba*), salcia (*Salix alba*) etc. Tot în sectorul luncilor, dar mai cu seamă a terasei inundabile a Tisei se găsesc pășuni mezofile ce se folosesc în principal ca fânețe și mai puțin pentru pășunat, cu specii precum coada vulpii (*Alopecurus pratensis*), feriga (*Festuceta pratensis*), rușcuța de primăvară (*Adonis vernalis*), răchitanul (*Lythrum salicaria*), menta de apă (*Glycerieta aquatica*) etc.

Flora zonelor joase din lunci și terase este bine reprezentată prin specii de trifoi (*Trifolieta pratensis*), păiușul roșu (*Festuca rubra*), păiușul de livadă (*Festuca pratensis*), garoafa comună (*Agrostideta vulgaris*).

Așadar, Podișul Apșelor are o diversitate bogată de specii de foioase, în amestec.

²⁸ N. Boar, *Regiunea transfrontalieră româno-ucraineană a Maramureșului*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005.

Anumite plante erbacee sunt bine reprezentate prin numeroase specii care ar putea fi folosite în multe domenii, multe dintre ele fiind folosite în perioada sovietică în industria alimentară, industria farmaceutică, textilă (Komendar, V. I., 1971²⁹), prin recoltarea și predarea la centre de colectare. Astăzi această practică nu mai există, rareori localnicii culeg diverse specii doar pentru uz personal. Multe specii florale și-au redus aria de răspândire în urma activităților antropice, însă dintre cele prezente pot fi amintite menta sălbatică (*Mentha arvensis*), mușetelul (*Matricaria chamomilla*), salvia (*Salvia officinalis*), cimbrul (*Satureja hortensis*), sunătoarea (*Hypericum perforatum*), coada șoricelului (*Achillea millefolium*), coada calului (*Equisetum arvense*) etc.

Fauna și potențialul cinegetic

Asemănător vegetației, și fauna este specifică etajelor altitudinale (fig. 15). De-a lungul timpului, ea a suferit schimbări ale speciilor, nu atât datorită formelor de relief și a altitudinii, cât a schimbărilor climatice ce au afectat inevitabil și partea vestică a Ucrainei. Cercetările legate de aspectul faunistic au constituit preocuparea multor cercetători ca F. Kormosha (1938), M. Kretsoy (1968), D. Janoshi (1963), K. I. Gerenciuk (1981), I. I. Kolyuşev (1971), O. V. Zastaveţka (1996), A. Kovalciuk (2002) și mulți alții ce și-au adus contribuția asupra studiului regnului animal din regiunea transcarpatică.

În etajul pădurilor de conifere, al pădurilor de conifere în amestec cu foioasele, dar și în etajul subalpin secundar, slab reprezentat în bazinul Apșitei, de până la aproximativ 1500 m altitudine (Apețka) sunt populate cu unele specii de mamifere dintre care unele urcă din etajul foioaselor, ca ursul (*Ursus arctos*), lupul (*Canis lupus*), râsul (*Lynx*), jderul (*Martes martes*), veverița carpatină (*Sciuridae*), liliacul (*Microchiroptera*), șoarecele de pădure (*Apodemus sylvaticus*) și reptile cum sunt șopârla de munte (*Zootoca vivipara*), vipera comună (*Vipera berus*), salamandra (*Salamandra salamandra*). În râurile repezi sunt specii de pești dintre care cea mai valoroasă este păstrăvul (*Salmo trutta fario*).

Etajul pădurilor de foioase sau nemoral, care urcă până spre 1000–1100 metri altitudine, specific zonelor de deal ale Podișului Apșelor, cuprinde specii de mamifere reprezentate prin bursuc (*Meles meles*), mistreț (*Sus scrofa*), căprioară (*Capreolus capreolus*), jder de copac (*Martes martes*), veverița carpatină (*Sciuridae*), cârțiță (*Talpa europaea*), iepure (*Lepus europaeus*), arici (*Erinaceinae*), șoarece gulerat (*Apodemus flavicollis*); târâtoare ca șopârla de câmp (*Lacerta agilis*), ivoraș cu burta galbenă (*Bombina variegata*), șarpele comun (*Natrix natrix*), salamandra (*Salamandra salamandra*).

²⁹ V. I. Komendar, M. A. Hrytsak, *Pro znakhidku Mimulus guttatus DC. v zakarpatti*, Ukr. Bot. Zh. 28(2)240, 1972.

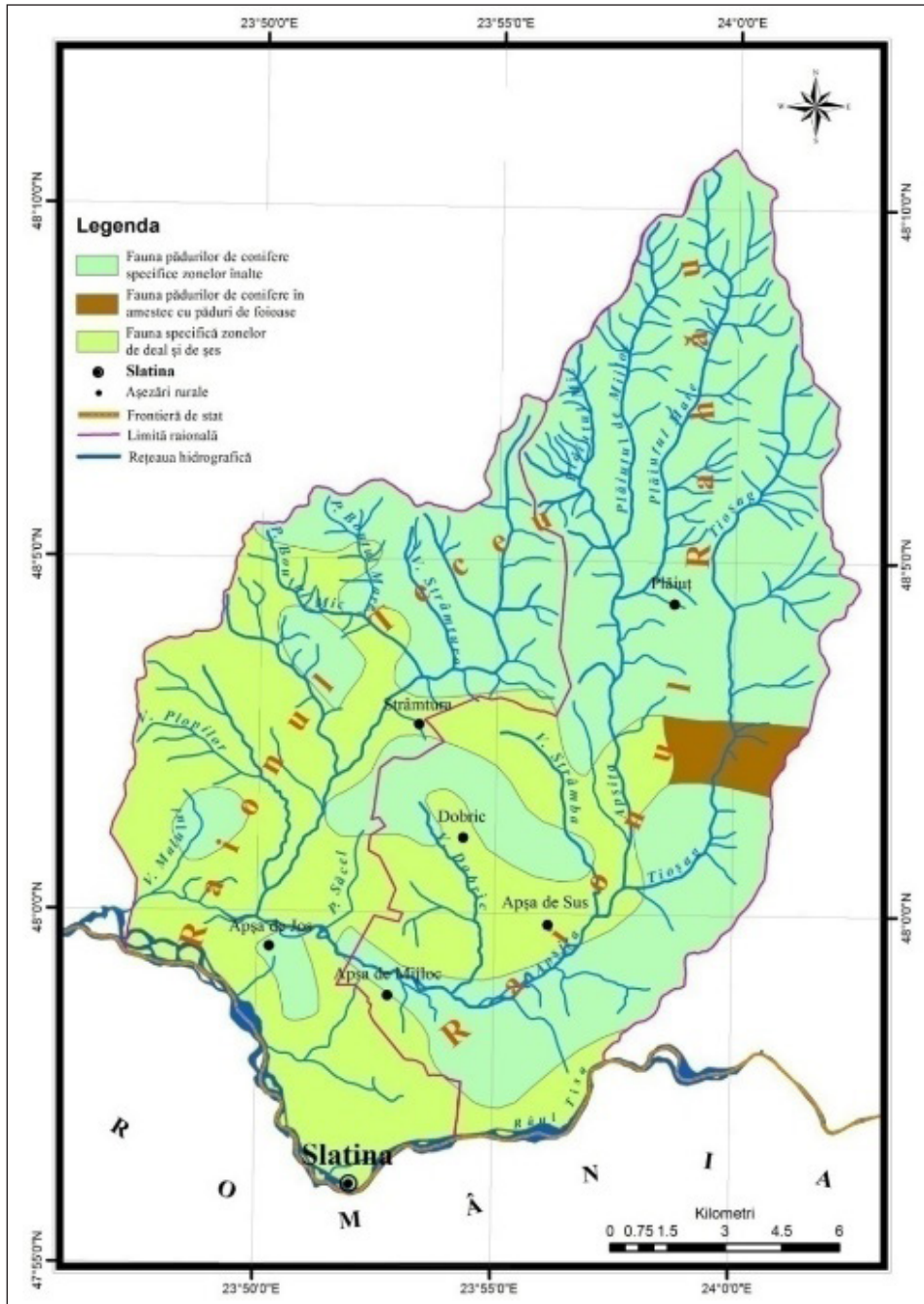

Fig. 15: Harta faunei din arealul locuit de români (după Atlasul Regiunii Transcarpatia, 1991)

Păsările din etajul pădurilor au și ele o varietate a speciilor: mierla neagră (*Turdus merula*), coțofana (*Pica pica*), pițigoiul mare (*Parus major*), porumbelul gulerat (*Columba palumbus*), corbul (*Corvus corax*), uliul găinilor (*Accipiter gentilis*), huhurezul mare (*Strix uralensis*), ciocănitoarea (multe specii din subfamilia *Picinae*), cioara de semănătură (*Corvus frugilegus*), vrabia (*Passer domesticus*), cucul (*Cuculus canorus*), guguștiucul (*Streptopelia decaocto*), rândunica (*Hirunda rustica*), barza albă (*Ciconia ciconia*) etc.

Speciile de uscat care pot fi întâlnite în cadrul **etajului luncilor**, sunt cârțița (*Talpa europaea*), șoarecele de câmp (*Microtus alvaris*), nevăstuica (*Mustela nivalis*). Păsările din speciile cintezei (*Fringilla coelebs*), tartorelui (*Lanius collurio*), liștei (*Fulica atra*), stârcului pitic (*Ixobrychus minutus*) sau a raței sălbatice (*Anas platyrhynchos*) completează tabloul faunistic al zonelor joase din aria studiată. Dintre speciile de pești de apă curgătoare și reptile din ariilor mlăștinoase ale Tisei și afluenților ei, sunt specifice: scobarul (*Chondrostoma nasus*), crapul (*Cyprinus carpio*) sau somnul (*Sylurus glanis*), întâlnit mai mult în râul Tisa, broasca râioasă brună (*Bufo bufo*), șopârla de câmp (*Lacerta agilis*).

Pe lângă această clasificare generală a faunei, mai pot fi observate și alte specii de animale sau păsări în areale restrânse cu **stâncării** din dealurile de nord și de vest ale Podișului Apșelor și în arealul montan. Pot apărea unele specii de păsări ca pajura (*Aquila chrysaetos*), vânturelul (*Falco tinnunculus*), mierla de piatră (*Monticola saxatilis*), pietrarul de munte (*Oenanthe oenanthe*) (Ardelean, G., Bereș, I., 2000³⁰).

Teritoriul este bogat în diferite specii de animale, drept pentru care și acest aspect a constituit un factor de stabilire a populației, mai cu seamă când unele viețuitoare au fost utilizate ca sursă de hrană (fig. 15). Din această cauză unele specii și-au redus simțitor numărul sau chiar au dispărut.

Fondul cinegetic a prezentat interes și în trecut, dar și astăzi, pentru cei care practică vânătoare sportivă sau de agrement. Activitatea cinegetică are ca menire, printre altele, menținerea sub control a unor specii care pot să se înmulțească excesiv, neavând răpitori pe lanțul trofic, cum ar fi, de exemplu, porcii mistreți. Din punct de vedere economic, localnicii care practică astfel de activități își pot spori veniturile în anii cu recoltă bogată de vânat și, în același timp, și turismul cinegetic poate să fie interesant pentru cei veniți în acest scop.

Învelișul pedogeografic și influența lui asupra dezvoltării

Tipurile de sol din sectorul transcarpatic cunoscute astăzi se apreciază că au fost create încă din perioada Holocenului, prin contribuția elementului

³⁰ G. Ardelean, I. Bereș, *Fauna de vertebrate a Maramureșului*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 2000.

Ariile protejate

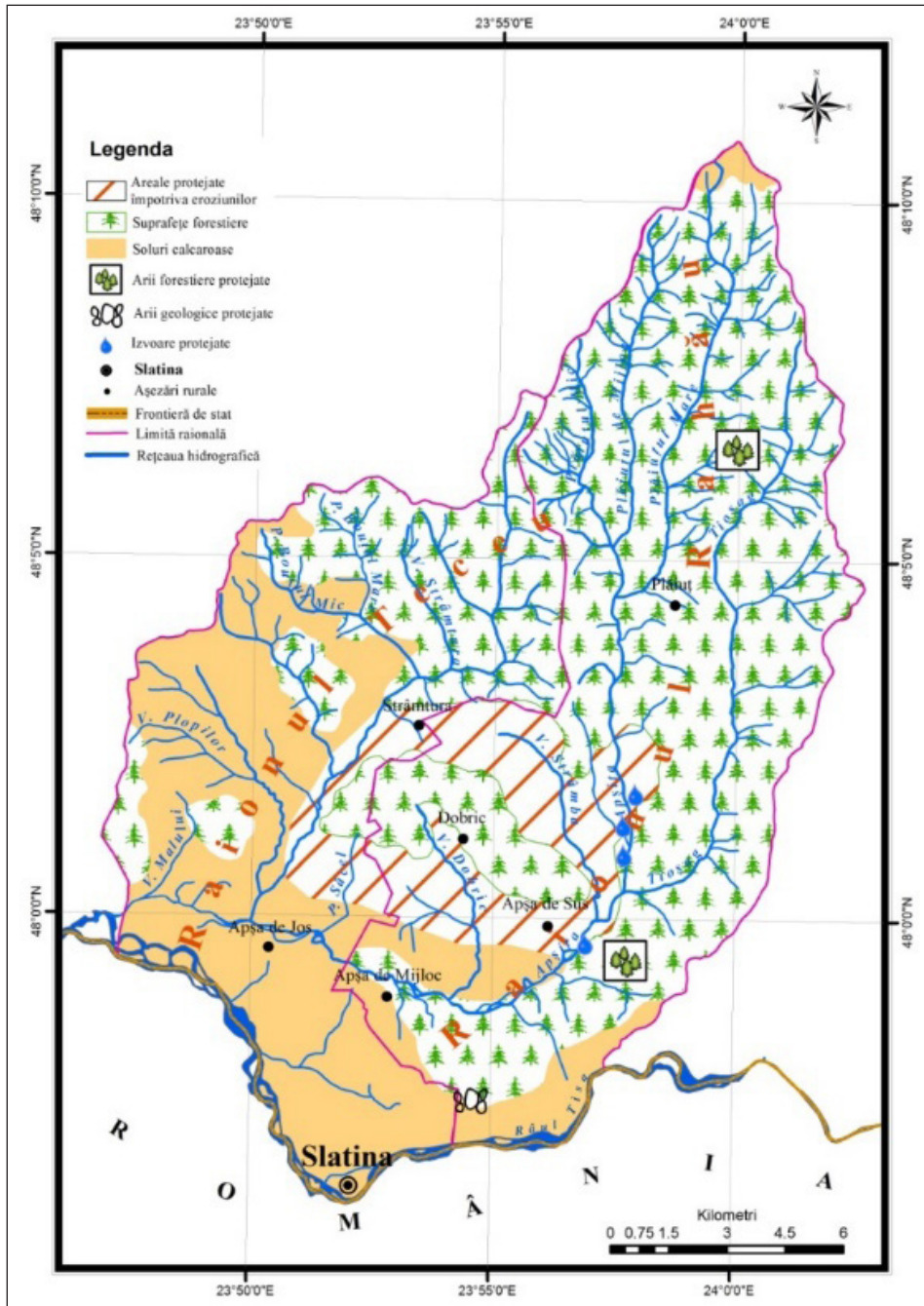

Fig. 16: Harta ariilor protejate (după Atlasul Regiunii Transcarpatia, 1991)

organic pe roca parentală, sub influența diferitelor tipuri de climă, umiditate și altitudine. Cercetătorii atribuie Transcarpatiei două clase mari de soluri, cele specifice sectorului montan și solurile teritoriilor cu pante mai domoale. Sectorului montan îi aparțin solurile din clasa celor brune, pe când suprafețele de podișuri, câmpii și lunci, aflate sub influențele unor climate mai blânde și cu precipitații moderate, sunt acoperite cu soluri aluvionare și deluviale. Solurile ariilor forestiere sunt caracterizate prin podzoluri, ce necesită lucrări mai ample pentru a le include în circuitul agricol.

Cea mai importantă arie protejată este cea a Parcului Național al Carpaților, KDZ (Karpatskii Derjavnii Zapovidnik) înființată în anul 1968 pe o suprafață de 57.880 ha și care se întinde pe teritoriile raioanelor Hust, Teceu și Rahău (fig. 16). Aici sunt protejate o serie de plante rare „siberiene” ca *Oreolochia disticha* Wulfen, *Achillea turkanensis*, *Gentiana lutea* L., sau *Rhodiola rosea* L. (Boar, N., 2005³¹). În Parcul Național Carpați au fost create mai multe arii protejate cu specific montan dintre care în regiune se remarcă cea din masivul Svidovăț. Se consideră că în cuprinsul carpatic al Ucrainei au fost identificate 47,2% din speciile florei poliploide (după Reese 1958³²; Chopik 1973³³).

Există și câteva arii protejate, cele mai multe fiind de interes local. Aria protejată la nivel național este cea din orașul Slatina denumită „*Lacul Sărat*”, înființată la data de 23.10.1984, în urma deciziei nr. 253 a autorităților raionale. Tot cu aceeași ocazie au mai fost supuse aprobării un obiectiv hidrologic protejat de interes local în satul Verhne Vodeane (Apșa de Sus): Sursa B/n, precum și trei obiective ce se găsesc în satul Vodița (Apșița): Sursa nr.1, Sursa nr. 2, Sursa nr. 3, conform Centrului Informatic Regional „Carpați”. Toate acestea sunt izvoare de apă ușor mineralizate, care sunt amenajate pentru a putea fi folosite de către populația locală ori de către turiști.

Localitățile

Pe acest teritoriu relativ prielnic s-au dezvoltat satele cu populație românească. În Raionul Teceu, așezările populate astăzi cu români sunt: Slatina (azi Solotvino), Apșa de Jos (azi Nijnia Apșa), Valea Malului, Valea Plopilor, Topcino, Săcel, Podișor, Peștera, Strâmtura (azi Glibokii Potik), Cărbunești, Băscău, Bouțu Mare, Bouțu Mic, Pucioasa, Măgura, iar în Raionul Rahău sunt următoarele: Biserica Albă (actualmente Bila Țerkva), Apșa de Mijloc (Seredne Vodeane), Dobric, Apșița (Vodița), unde doar

³¹ N. Boar, *op. cit.*

³² G. Reese, *Poliploidie und Verbreitung*, Zeitschr. Bot. 46, 1958.

³³ V. I. Chopik, *Visokogornaiya flora Ukrainskiy Karpat i ee analiz*, dis Dr. Bio, 1973.

satul Plăiuț este majoritar românesc). Dintre toate localitățile enumerate mai sus, doar Slatina are rang de orașel, SMT (*Selișe Miskogo Typu*), entitate administrativă specifică pentru Ucraina, inexistentă în România, celelalte sunt sate și cătune.

Concluzii

Arealul populat cu români prezintă condiții optime pentru locuire. Bogăția teritoriului (relief de podiș, complexitatea hidrografică, vegetație, faună și soluri diverse) a determinat dezvoltarea unor localități care se apropie de 10000 de locuitori (Slatina, Apșa de Jos) și a multor sate și cătune ce sunt răspândite până pe culmile dealurilor. Prezența lacurilor sărate a facilitat dezvoltarea mineritului și apoi a turismului.